

ЗАГАЛЬНА МЕТОДИКА ТА ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

GENERAL METHODOLOGY AND TOOLS FOR RESEARCHING FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN TODAY'S CONDITIONS

УДК 339.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-26>**Кваша С.М.¹**

д.е.н., професор, академік,
проректор з науково-педагогічної
роботи та розвитку,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Павленко О.М.²

к.е.н., докторант кафедри
глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Вакуленко В.Л.³

к.е.н., доцент кафедри менеджменту
імені професора Й.С. Завадського
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Kvasha Serhii

National Academy
of Agrarian Sciences of Ukraine,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Pavlenko Oleksii

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Vakulenko Vitalii

National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Враховуючи сучасні умови здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні, сьогодні виникає потреба у визначенні загальної методики дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Мета роботи: проведення комплексного аналізу основних методів та інструментів дослідження зовнішньоекономічної діяльності, що складають загальну методологію її дослідження на сучасному етапі. Спершу у дослідженні визначено загальні особливості зовнішньоекономічної діяльності згідно з поглядами різних авторів. Окрім цього, з'ясовано основні складові зовнішньоекономічної діяльності та встановлення основних рівнів здійснення ЗЕД. Відповідно до цього, на основі наукових джерел, визначено мету дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Також з'ясовано основні завдання дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, зазначено основні методичні прийоми та методи, які використовуються для дослідження. Також окреслено групи методів, які використовуються з метою проведення дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Окрім цього, визначено також основні складові дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Систематизовано основні методи, які використовуються. В результаті сформовано загальну методологію дослідження зовнішньоекономічної діяльності, яка може бути використана з метою вдосконалення існуючих підходів до дослідження ЗЕД.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, дослідження зовнішньоекономічної діяльності, аналіз, оцінка, методика, методи, інструменти.

Over the past two years, a full-scale war has been going on in Ukraine, which has caused a deterioration in the state of foreign economic activity of Ukraine and its business entities, including in the agricultural sector. Given the current conditions of foreign economic activity in Ukraine, there is a need to define a general methodology for researching foreign economic activity. The purpose of the study is to carry out a comprehensive analysis of the main methods and tools for researching foreign economic activity, which make up the general methodology for its research at the present stage. The study is based on the scientific works of domestic researchers, which provide individual approaches to the study of foreign economic activity. The main methods used are analysis, synthesis and generalisation, which allowed to systematise existing studies. First, the study identifies the general features of foreign economic activity according to the views of different authors. In addition, the main components of foreign economic activity and the establishment of the main levels of foreign economic activity were identified. Accordingly, on the basis of scientific sources, the purpose of the study of foreign economic activity is determined. The main tasks of the study of foreign economic activity are also clarified. In addition, the main methodological techniques and methods used for the study are indicated. The article also outlines the groups of methods used to conduct a study of foreign economic activity. In addition, the main components of the study of foreign economic activity are also identified. The main methods used are systematised. In article identifies the main tools for researching foreign economic activity which are actively integrated into modern technologies: software capabilities of special packages used for researching statistical indicators; use of SWOT and PESTEL analysis tools, use of tools for researching the market in which foreign economic activity is carried out; expert interviews, tools for researching expert opinions, etc. As a result, a general methodology for researching foreign economic activity has been formed, which can be used to improve existing approaches to researching foreign economic activity.

Key words: foreign economic activity, research of foreign economic activity, analysis, evaluation, methodology, methods, tools.

Постановка проблеми. За сучасних умов глобалізації зовнішньоекономічна діяльність є важливим аспектом розвитку світового господарства та економіки кожної країни. У зв'язку з цим у наукових колах сформувались низка методик, методів та інструментів дослідження зовнішньоекономічної діяльності, які використовуються у різних напрямках – як для дослідження зовнішньоекономічної діяльності держави, так і для дослідження зовнішньоекономічної діяльності окремих підприємств. Завдяки використанню спеціальних методів та інструментів існує можливість провести комплексне дослідження зовнішньоекономічної діяльності, потреба у якому зумовлена у

тому числі і сучасним станом зовнішньоекономічної діяльності України та її суб'єктів господарювання. За умов повномасштабної війни зовнішньоекономічні зв'язки та експортно-імпортні відносини з іншими державами перебувають у негативному стані. Насамперед, це стосується експорту стратегічно важливої продукції з України, у тому числі і продукції рослинництва. Агресор проводить агресивну кампанію проти українських аграріїв, руйнуючи угіддя та знищуючи сільськогосподарські підприємства. Враховуючи це, постає необхідність визначення загальної методики дослідження зовнішньоекономічної діяльності.

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7448-0543>

² ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9735-2478>

³ ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7019-1832>

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питань вивчення окремих аспектів дослідження зовнішньоекономічної діяльності звертались деякі українські науковці, серед яких можна зазначити: Т.А. Городня, Н.Г. Міценко, О.О. Перепьолкіну, О. А. Городнього, І.В. Кривов'язюк, Н.В. Тележинську, Н.П. Курачину, О.А. Сметанюк, Д.Д. Мукоїд, А.В. Ключник, А.В. Слюсаренко та ін. Однак, загальна методика проведення дослідження зовнішньоекономічної діяльності досі не систематизована.

Мета дослідження: проведення комплексного аналізу основних методів та інструментів дослідження зовнішньоекономічної діяльності, що складають загальну методику її дослідження на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Спершу звернемо увагу на визначення поняття «зовнішньоекономічна діяльність». Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» зовнішньоекономічна діяльність є діяльністю суб'єктів господарської діяльності України, а також іноземних суб'єктів, яка побудована на взаємовідносинах між ними, а також має місце як на території України, так і поза її межами. Окрім цього, згідно з А.П. Баскаковим зовнішньоекономічна діяльність є діяльністю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України з суб'єктами інших країн, яка виникає під час виробництва, реалізації, розподілу та споживання продукції, спираючись при цьому на взаємну вигоду. Також вона є системою економічних відносин, які виникають у результаті руху товарних і фінансових ресурсів. Згідно О. Гребельником, зовнішньоекономічна діяльність є такою ж діяльністю, як і з попереднім визначенням, однак здійснюється у межах митної території України, а також за її межами. Деяко інакшим є інше визначення, у контексті якого зовнішньоекономічна діяльність є розвитком економічних відносин між країнами, які здійснюють: зовнішню торгівлю, міграцію капіталів та робочої сили, а також формують міжнародні науково-технічні і виробничі зв'язки [1].

Складовими зовнішньоекономічної діяльності є [1]:

- зовнішня торгівля;
- міжнародне виробниче кооперування;
- міжнародне науково-технічне співробітництво;
- міжнародне інвестиційне співробітництво;
- валютно-фінансові операції;
- кредитні операції тощо.

Крім того, для кращого розуміння основних методик та інструментів дослідження зовнішньоекономічної діяльності важливо також підкреслити рівні, на яких вона здійснюється [2]:

– Мегарівень (глобальний рівень). У такому випадку ЗЕД – це комплекс міжнародних економічних відносин усіх країн світу, який формує

міжнародний поділ праці. Окрім цього, формою його реалізації є глобалізація світових економічних відносин;

– Метарівень. У такому випадку зовнішньоекономічні зв'язки проявляються у контексті міжнародної регіональної інтеграції країн, а також діяльності певних регіональних інтеграційних об'єднань;

– Макрорівень. Є сукупністю зовнішньоекономічних зв'язків між країнами;

– Мезорівень. Сукупність зовнішньоекономічних зв'язків між окремими сферами господарської діяльності країн, а також – на рівні окремих регіонів;

– Мікрорівень. ЗЕД різних суб'єктів господарювання на рівні зовнішнього ринку.

Враховуючи це, можна сказати, що зовнішньоекономічна діяльність є складовою національної економічної політики, а також цілісною системою господарювання.

Зазначимо, що дослідження зовнішньоекономічної діяльності є комплексним процесом, який включає у себе різні методи та інструменти. Метою такого дослідження є проведення цілісного аналізу особливостей зовнішньоекономічної діяльності на певному рівні. Окрім цього, метою такого дослідження є вивчення взаємозв'язків, що виникають між суб'єктами господарювання, країнами або угрупованнями, особливостей їх протікання, ефективності таких взаємозв'язків, їх результатів тощо.

Завдання дослідження зовнішньоекономічної діяльності полягають у наступному [3]:

– проведення оцінки рівня і якості виконання зобов'язань за контрактами з іноземними партнерами;

– здійснення характеристики динаміки зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів;

– проведення оцінки раціональності використання коштів, які залучаються для виконання зобов'язань;

– аналіз фінансових ресурсів, які використовуються у зовнішньоекономічній діяльності;

– проведення дослідження фінансового стану суб'єкта тощо.

Окрім цього, для проведення дослідження використовуються наступні методичні прийоми (методи):

– логічні – прийоми деталізації, порівняння, елімінування, узагальнення;

– статистичні – прийоми зведення, групування, визначення середніх величин, індексів тощо;

– математичні – проведення математичного моделювання, математичного аналізу, використання методів математичної статистики, теорії ймовірності тощо;

– евристичні методичні прийоми та ін.

Для дослідження зовнішньоекономічної діяльності пропонується використання як кількісних, так

і якісних методів. Кількісні методи передбачають аналіз показників зовнішньоекономічної діяльності, наприклад – експортно-імпортних відносин, визначення основних коефіцієнтів – рентабельності, ліквідності, фінансової стійкості тощо. Якісні методи передбачають аналіз правових аспектів відносин між різними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, аналіз ризиків, аналіз конкурентів тощо.

Крім того, важливою складовою методики дослідження зовнішньоекономічної діяльності є вивчення та оцінка зовнішньоекономічних зв'язків. Для цього проводиться оцінка наступних показників [4]:

- показників обсягу, до яких належать обсяг експорту, обсяг імпорту, зовнішньоторгівельного обороту тощо;
- показників інтегрованості: показники експортної квоти, імпортної та зовнішньоторгівельної квоти;
- показників структури: оцінка товарної, географічної та інституційної структури;
- показників динаміки: темпів зростання та темпів приросту;
- показників результатів: експорту, імпорту та зовнішньоторгівельного обороту на душу населення.

Окрім цього, складовими аналізу або дослідження зовнішньоекономічної діяльності певного суб'єкта – країни, регіону або підприємства, є рис. 1.

Крім цього, важливо з'ясувати також основні інструменти, які використовуються для дослідження зовнішньоекономічної діяльності. У такому випадку на сьогоднішній день активно інтегруються сучасні технології, тому важливими інструментами дослідження ЗЕД є [6; 7]:

- статистичні: програмні можливості спеціальних пакетів, які використовуються для дослідження статистичних показників. Найбільш поширеним є MS Excel;
- маркетингові: використання інструментів SWOT, PESTEL-аналізу, використання інструментів для дослідження ринку, на якому здійснюється зовнішньоекономічна діяльність;
- експертні: експертні інтерв'ю, інструменти для дослідження експертних оцінок тощо;
- інструменти для використання методів динамічного та лінійного програмування;
- використання Великих даних та штучного інтелекту тощо.

Визначено, що сучасний стан цифровізації сільського господарства в Україні є вкрай недостатнім і потребує відповідних організаційних зусиль як на макро-, так і на мікрорівні. Лише окремі сільськогосподарські підприємства вже застосовують переваги цифровізації у своїх бізнес-процесах та зовнішньоекономічних зв'язках [8]. Загальна ж методика дослідження зовнішньоекономічної діяльності складається із використання сукупності методів та інструментів, які дають можливість

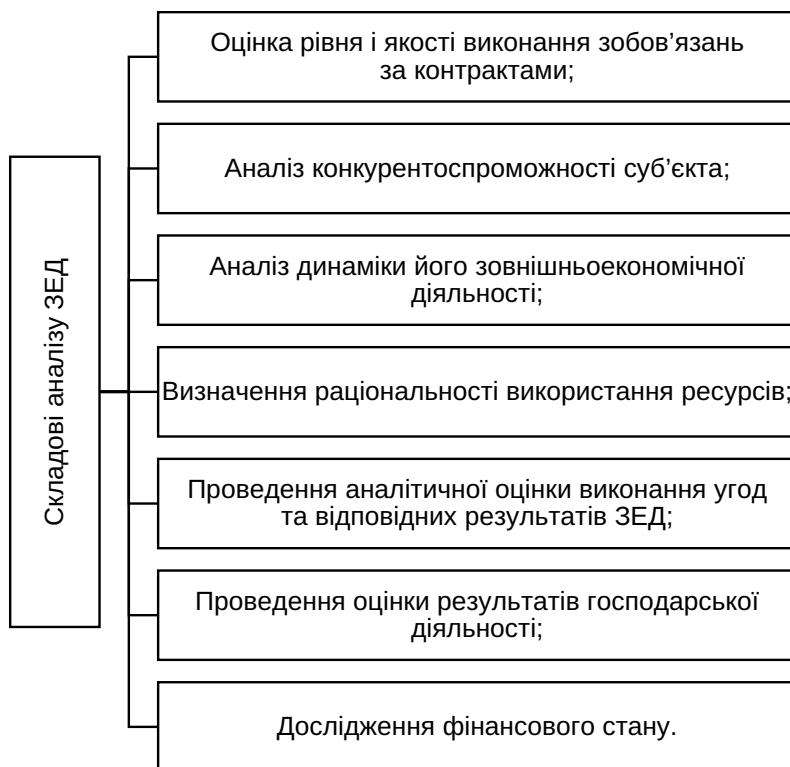

Рис. 1. Складові аналізу зовнішньоекономічної діяльності

Джерело: [5]

провести комплексний аналіз та оцінку основних показників, ефективності здійснення ЗЕД, її результатів для суб'єктів тощо.

Висновки. Отже, згідно з результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Дослідження зовнішньоекономічної діяльності є актуальним за сучасних умов розвитку ЗЕД України та її суб'єктів господарювання. У процесі аналізу було систематизовано основні методи та інструменти, які складають загальну методичку дослідження зовнішньоекономічної діяльності. Серед основних методичних прийомів (методів), які використовуються, зазначимо: логічні, статистичні, математичні, евристичні. Крім того, методичку складають наступні інструменти: статистичні, маркетингові, експертні, динамічного та лінійного програмування, Великі дані, штучний інтелект тощо. Наведена методика може бути використана з метою вдосконалення існуючих підходів до дослідження зовнішньоекономічної діяльності. В майбутніх дослідженнях можливим є більш детальний аналіз окремих складових методики, а також розробка власних методичних прийомів з метою її покращення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Новіков О.Є., Садридінів Т.Ш. Систематизація наукових поглядів щодо визначення сутності терміна «зовнішньоекономічна діяльність». *Вісник Хмельницького національного університету*. Випуск № 2. Т. 2. 2014. С. 183–186
- Рибаківа Т.О. Зовнішньоекономічна діяльність як об'єкт фінансового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск № 14. Ч. 2. 2017. С. 94–98
- Аналіз зовнішньоекономічної діяльності підприємства. URL: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/ZED-OO-31-lektsiya-03.04.pdf>
- Ключник А.В., Слюсаренко А.В. Методичні підходи та методика аналізу впливу зовнішньоекономічних зв'язків на розвиток аграрного сектору економіки. *Ефективна економіка*. 2014. Випуск № 2.
- Стаднік М.О. Аналіз підходів до оцінки та визначення ефективності ЗЕД підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету*. Випуск № 2. Т. 1. 2011. С. 7–9
- Чернишев В.Г., Окара Д.В., Ковальова І.Л. Зовнішньоекономічна діяльність регіонів України. *Ефективна економіка*. 2019. Випуск № 6.
- Городня Т.А., Міценко Н.Г., Переполькіна О.О., Городній О.А. Діагностика зовнішньоекономічної діяльності підприємства з урахуванням факторів ризику. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2022. Випуск № 70. С. 20–26.
- Vakulenko V., Xiaowei L. (2022) Formation of information support system for the management of agricultural enterprises. *Economics & Education*. Vol. 7.3. P. 6–11.

REFERENCES:

- Analiz zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstva [Analysis of the companys foreign economic activity]. Available at: <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/ZED-OO-31-lektsiya-03.04.pdf> (Accessed April 19)
- Chernyshev V.H., Okara D.V. & Kovalova I.L. (2019). Zovnishnoekonomichna diialnist rehioniv Ukrainy [Foreign economic activity of the regions of Ukraine]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 6.
- Horodnia T.A., Mitsenko N.H., Perepolkina O.O. & Horodnii O.A. (2022). Diahnostyka zovnishnoekonomichnoi diialnosti pidpriemstva z urakhuvanniam faktoriv ryzkyu [Diagnostics of an enterprises foreign economic activity taking into account risk factors]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu – Bulletin of Lviv University of Trade and Economics*, vol. 70, pp. 20–26
- Kliuchnyk A.V. & Sliusarenko A.V. (2014). Metodychni pidkhody ta metodyka analizu vplyvu zovnishnoekonomichnykh zviyazkiv na rozvytok ahrarnoho sektoru ekonomiky [Methodological Approaches and Methodology for Analysing the Impact of Foreign Economic Relations on the Development of the Agricultural Sector of the Economy]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*, vol. 2.
- Novikov O.Ye. & Sadridinov T.Sh. (2014). Systematyzatsiia naukovykh pohliadiv shchodo vyznachenня sutnosti termina «zovnishnoekonomichna diialnist» [Systematisation of scientific views on defining the essence of the term "foreign economic activity"]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University*, vol. 2(2), pp. 183–186
- Rybakova T.O. (2017). Zovnishnoekonomichna diialnist yak obiekt finansovoho rehuliuвання [Foreign economic activity as an object of financial regulation]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, vol. 14(2), pp. 94–98
- Stadnik M.O. (2011). Analiz pidkhodiv do otsinky ta vyznachennia efektyvnosti ZED pidpriemstv [Analysis of Approaches to Assessing and Determining the Efficiency of Enterprises Foreign Economic Activity]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University*, vol. 2(1), pp. 7–9
- Vakulenko V., Xiaowei L. (2022) Formation of information support system for the management of agricultural enterprises. *Economics & Education*, vol. 7.3, pp. 6–11.